

**БАРХАНАЙХИДАЙ
ГАЙХАМШАГ
ҮЗЭСХЭЛЭН**

12 н.

**ОЛЕГ БАБУЕВ:
«ҺАЙН АРТИСТ
АЛИШЬЕ РОЛЬ
НААДАХА АРГАТАЙ»**

13 н.

1921 оной
декабриин
21-һээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!
Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной
мартын 27
Четверг

№ 11 (21961)
(876)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

Буряад
Үнен

Дыжит Мархадаева

Бэлигма Орбодоева

УЛАС ТҮРЫН ҮНДЭР ШАГНАЛНУУДААР АМАРШАЛНАБДИ!

Соёлой худэлмэрилэгшэдэй мэргэжэлтэ хайндэрэй үмэнэ Буряад Республикын үндэр шагналнуудта манай "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай бүлэг ажалшад хүртэбэ.

Республикын Соёлой министрствын Хүндэлэлэй грамотаар журналист Дыжит Мархадаева, корректор Татьяна Дугданова шагнагдаба. Буряадтаа мэдээжэ сэтгүүлшэн, республикын Журналистнуудай холбооной Я. Гашегай нэрэмжэтэ шангай лауреат Бэлигма Орбодоева, мүн дүршэлтэй верстальщик Агния Цыренова Соёлой министрствын Баярай тэмдэгүүдтэ хүртэһэн байна. Эдэ нүхэднай бултадаа "Буряад Республикын соёлой габьяата худэлмэрилэгшэ" гэхэн үндэр нэрэ зэргэтэй юм. Үндэһэн буряад хэблэл бэлдэжэ, үргэн уншагшадтаа хүргэжэ байдаг манай нүхэдэй ажалые үндэрөөр сэгнэхэндэнь баярлаад, ажабайдалдань амжалта, гэр бүлэдэнь аза жаргал хүсэнэбди!

Туяна САМБЯЛОВА,
редактор.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зураг.

Татьяна Дугданова

Агния Цыренова

Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото-зураг

"АРБААД ҮГЭ БУРЯАДААР ХОЛБОЖО ШАДАХАТАЙ БАЙЯ!"

Россиин Гүрэнэй Дүүмын депутат Иринчей Матханов буряад хэлэнтэй хабаатай хуулида оруулагдаһан заһабари тухай өөрынгөө һанамжа хэлэбэ.

Заабол буряад хэлэ шудалха ёһотойт гэжэ хэниешье баад-хаха эрхэгүйбди. Тиибэшье англи хэлэ һургуулида шудалһан аад, хожомын тэрэ хэлээ мартанабди, юундэб гэхэдэ, харилсажа байхаар оршон үгы ха юм, - гээд депутат тэмдэглэбэ. Эгээл тиимэһээ буряад хэлэнэй эрилтые дээшэлүүлхэ шухала. Илангаяа ажалтай болохо гэбэл, 10 гаран үгэ буряад хэлэн дээрэ холбожо шадахань зүйтэй. Иимэ дүрим Татарстанда болон Башкирида абтаатай. Тус регионуудта түрэлхи татаар болон башкир хэлэнүүд һургуулинуудта заатагүй үзэгдэдэг бшуу.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

БУРЯАДТАМНАЙ

"БИТВА ХОРОВ" ҮНГЭРНЭ

Авторай фото-зураг

Мартын 23-да "Битва хоров" гэнэн конкурсын түрүүшын шата үнгэрөө. Энэ хэмжээ ябуулга Зоригто болон Нонна Тогочиевтанай эстрадын театр үүсхэбэ. Зоригто Тогочиевай тэмдэглэһээр, мүнөө үеын дуушад бултал хоорһоо эхилжэ, дуушан болоһон ха юм. Совет засагай үедэ хоорнуудай гүйсэдхэн дунда ехэ анхарал табигдадаг байгаа. Үнэхөөрөөшье, хоор хадаа олон зоние нэгэ эрмэлзэлтэй, нэгэ һанал бодолтой, нэгэдэмэл бүлэг, бүлгэм болгодог. Ямаршье һуралсалай эмхинүүд, ажахы бүхэн өөрын хоортой байдаг һэн. Һүүлэй жэлнүүдтэ нэгэдэл, хамтарал үгы хэгдэжэ, хоор дуулахаашье болишонхой.

- Хоорой дуунда хүн зоной анхарал табиха, юрын зоние дуу хүгжэмөөр нэгдүүлхэ, ажабайдалдаа хоорой бүлгэмүүдэй хүдэлөө нэбтэрүүлхэ гол зорилго табяабди, - гэжэ эмхидхэгшэ Зоригто Тогочиев онсолбо.

Эгээл түрүүшын шатада 27 коллектив хабаадаа. Хамта дээрээ энэ хүдэлөөндэ 1116 хүн хабаадаа болоно. 2-дохи тур апрель һарын хуушаар үнгэрхэ. 3-дахи һүүлшын шата май һара соо үнгэрхэ. 2-дохи шатада үшөө 12 коллектив ерээжэ хабаадаха. Энэ шатада тэдэнэр түрүүшын шатын дуу гүйсэдхэхэ бшуу.

Зоригто Тогочиевай тэмдэглэһээр, бүхэ хабаадагшад 40 процентнь мэргэжэлтэ хоорой бүлгэмүүд, бусадын һайн дуранай бүлгэмүүд болоно. Тус конкурсдо хабаадаха һайн дуранай дуушад "Ая-ганга" гэнэн хоортой танилсаа. Энэ бүлгэм оройдоол 7 хоногой туршда түргэн мүрөөр сугларжа, хоор байгуулаа. Багшань - Буряад Республикын арадай артистка Ешин-Хорло Гомбоин - буряад арадай дуушадые бэлдэдэг юм. Мүнөө юрын, дуулаха дураатай дуушадые нэгдүүлжэ, хоорой дуунда һургана.

- Бидэниие, Улаан-Үдын 1-дэхи лицей-интернат хэдэн үеын саана дүүргэгшэдые, суг һураһан нүхэр басагамнай - Светлана Тогочиевна Улзытуева суглуулаа. Теэд хоорой бүлгэмэй тоо 20 гаран зонһоо үсөөн бэшэ байха ёһотой юм. Тиимэһээ бидэ нүхэдөө, эгэшэ дүүнэрээ дууджа, энэ "Ая-ганга" гэнэн хоор би болгообди, - гэжэ хоорой гэшүүн Вера Халудорова хэлэнэ.

"Ая-ганга" бүлгэмдэ багша, психолог, медсестра, оёдолшон, бухгалтер, ветеринар, үмсын хэрэг эрхилэгшэд болон элдэб мэргэжэлтэй, һананайнгаашье амаралтада гараһан зон нэгэдэнхэй. Тэдэнэй түрүүшын шатада гүйсэдхэлгэ жюридэ ехэтэ һайшаагдаа гэжэ тэмдэглэжээр.

Цырегма САМПИЛОВА.

"НАЙДАЛ-2014" БЭЛИГТЭЙШҮҮЛЫЕ ЭЛИРҮҮЛХЭНЬ

Найдал гэнэн хүгжэмэй үласхоорондын конкурс мүнөө жэл 4-дэхи үнгэрхэнь. Заншалта болоһон тус конкурс 1997 онһоо эхи абан түүхэтэй. Тэрэ гэнэнһээ хойшо гурбан жэлэй нэгэ удаа үнгэргэгдэжэ, республикаһаа гадуур Росси болон хари гүрэнүүдтэ мэдээжэ болоод, 2005 онһоо үласхоорондын хэмжээнэй болоһон юм.

"Найдал" гэжэ энэ хэмжээ ябуулга дэмы нэрлэгдээгүй, юуб гэхэдэ, энэ харалганда мэргэжэлтэ хүгжэмшэдэй ерээдүйн найдал болохо эдир, залуу хүгжэмшэд тодордог юм.

Манай республика дотор мэргэжэлтэ хүгжэмэй таһалдаагүй һуралсалай (хүүгэдэй искусствын һургуули - колледж - дээдэ һургуули) холбооной гүйсэдхэхы бэлиг шадабариин ори ганса конкурс болоно.

Мэдээжэ пианист, Россиин габыата артист,

үласхоорондын конкурснуудай лауреат Ю.А. Богданов: «Мүнөө сагта Росси дотор элдэб харалганууд эмхидхэгдэдэг, харин "Найдал" үласхоорондын форум гэнэн нэрээ аршалжа шадаа», - гэжэ хэлэһэн байна.

Конкурсдо хабаадагшад һананай илгаагар дүрбэн бүлэг боложо хубаараад, элдэб хүгжэмэй зэмсэгүүдээр хүгжэм гүйсэдхэхэ. Мүнөө жэлэй конкурсдо Монголһоо, Урда Солонгосһоо, Хитад гүрэнүүдһээ, Новосибирскын, Челябинскын, Эрхүүгэй, Томскын, Амурай можонуудһаа, Красноярскын, Забайкалийн хизаарнуудһаа, Хакаси, Тыва болон манай Буряад Республиканыудһаа 12-тойһоо 25 һанан хүрэтэр эдир залуу хүгжэмшэд хабаадана. Хамта дээрээ 355 хүн хабаадахаар түсэбтэй.

"Найдал" гэнэн хүгжэмэй үласхоорондын конкурс мартын 28-һаа апрелин 1 хүрэтэр Улаан-Үдэ хотодо үнгэрхэ гээд һануулаа.

Цырегма САМПИЛОВА.

ПОЛОЖЕНИЕ О ПРОВЕДЕНИИ КОНКУРСА «БУРЯАДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮД» - «ЛУЧШИЕ ЛЮДИ БУРЯТИИ»

I. Общие положения

1. Организатор конкурса «Издательский дом "Буряад үнэн"»

2. Цели конкурса:

А) выявление и поощрение жителей, а также выходцев из Республики Бурятия, проживающих на территории других субъектов Российской Федерации и в иностранных государствах, внесших существенный вклад в развитие региона, общества, получивших широкое публичное признание, добившихся больших успехов в различных сферах деятельности человека, внесших неоспоримый вклад в повышение значимости нравственных и моральных ценностей в обществе;

Б) сохранение и развитие бурятского языка и литературы;

В) побуждение к творческой деятельности широкого круга читателей;

Г) пропаганда нравственных, патриотических и семейных ценностей.

3. Для целей настоящего Положения используется следующее понятие:

- Участник конкурса – человек, номинирующийся на победу в одной из номинаций конкурса, о котором написана творческая работа и подана в оргкомитет.

II. ОРГАНИЗАЦИЯ И ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ КОНКУРСА

1. Для проведения конкурса создается жюри, состоящее из редакторов и журналистов изданий Издательского дома «Буряад үнэн», и оргкомитет, состоящий из сотрудников Издательского дома «Буряад үнэн»

2. Конкурс проводится по восьми номинациям:

"Баатар мэргэн" – мужчина, добившийся заметных успехов в своём роде деятельности, внёсший заметный вклад в развитие своей малой родины и общества в целом.

"Туа сэсэн хатан" – женщина, добившаяся заметных успехов в своём роде деятельности, внёсшая заметный вклад в развитие своей малой родины и общества в целом.

"Сагаан үбгэн" – мужчина старше 50 лет, имеющий большой авторитет в обществе, заслуживший всеобщее признание как общественный деятель, внёсший большой вклад в улучшение благополучия родного народа, повышения значимости общечеловеческих ценностей.

"Аласай холбоон" – уроженцы Республики Бурятия, проживающие за пределами её территории, внесшие заметный вклад в поднятие престижа Республики Бурятия на внутригосударственной и народной арене.

"Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр" – мужчина и женщина, находящиеся в браке и являющиеся образцами семейного благополучия, взаимной поддержки и воспитания детей.

"Буян хэшэг" ("Милосердие") – бизнесмены и предприниматели, занимающиеся меценатской деятельностью.

"Наран Гоохон" – девушки до 25 лет, имеющие определённый успех в учёбе и труде, в области науки, литературы, искусства, спорта и т.д.

"Аза талаан" ("Улыбка Фортуны") – человек, которому улыбнулась Фортуна и подарила радость в больших и малых делах, в неожиданных и смешных ситуациях.

3. Конкурс проводится в 2 тура:

1 тур – с апреля по июль

2 тур – с августа по октябрь.

По итогам каждого тура определяются победители в каждой номинации.

4. Победители награждаются дипломами и памятными призами.

5. Церемония награждения победителей конкурса будет проведена в декабре 2014 года.

III. ПОРЯДОК УЧАСТИЯ В КОНКУРСЕ

1. Выдвижение участников конкурса производится всеми желающими, владеющими бурятским языком.

2. Для участия в конкурсе необходимо направить в адрес оргкомитета:

А) заявку на участие, где указываются фамилия, имя, отчество участника конкурса, контактная информация (номера телефонов, адрес электронной почты);

Б) творческую работу об участнике конкурса, рассказывающую непосредственно об участнике и о его достижении (-ях), благодаря которому (-ым) он может быть признан победителем конкурса;

В) фотографию участника конкурса размером не менее 6x9, либо в электронном варианте в формате JPEG.

IV. ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ РАБОТ

1. Тексты работ выполняются на бурятском или русском языках и направляются в электронном варианте в формате Документ Word (doc) в адрес редакции газеты «Буряад үнэн».

2. Требования к оформлению работы: объём не более двух машинописных листов, шрифт 14 пт.

3. Обязательно предоставление фотографии участника конкурса.

V. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОБЕДИТЕЛЕЙ И ПОДВЕДЕНИЕ ИТОГОВ КОНКУРСА

1. Подведение итогов конкурса и определение победителей производит жюри.

2. Критериями при определении победителей выступают: А) значимость и уникальность достижений участника, публичное признание среди окружающих.

Б) творческий, оригинальный подход к выполнению работы об участнике конкурса, уровень мастерства владения языком.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной мартын 24-28

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М. ГЕРШЕВИЧЭЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

1. 2014 оной мартын 17-ноо 21 хүрэтэр Буряад Республикын Арадай Хуралай хооронудай хэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэгшэд – хооронудай түрүүлэгшэнэр)

2. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуулинуудтай тааралдалгые хианаха тухай, мүн Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын дансануудые гүйсэдхэлгэ тухай Эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэгшэ О.А. Бадлуев)

3. 2014 оной мартын 24-ноо 28 хүрэтэр Буряад Республикын Арадай Хуралай түсбүүд болон хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэгшэ О.А. Бадлуев)

4. 2014 оной мартын 17-ноо 21 хүрэтэр таһагуудай болон хүтэлбэрийн зургаануудай хэһэн хүдэлмэри тухай (элидхэгшэд – таһагуудые хүтэлбэрилэгшэд)
24.03. 11.00 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА АРАДАЙ ХУРАЛАЙ БЮДЖЕДЭЙ, НАЛОГУУДАЙ БОЛОН САН ЖАСЫН ТАЛААР ХОРООН (ТҮРҮҮЛЭГШЭНЬ Ц.Э. ДОРЖИЕВ)

Зүбшэхэ зүйл:
Банкын дурадхамжа хүнүүдтэ айладхаха
26.03 10.00 каб. 235

Зүбшэхэ зүйл:
«Буряад Республикада бюджетнэ ябаса тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
27.03 14.00 каб.235

Зүбшэхэ зүйл:
Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуулинуудтай зохилдуулха
28.03 10.00 каб. 235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н. Ботоев)

Зүбшэхэ зүйл:
«Буряад Республикын хунгалтын кодекс тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб бэлдэлгэ тухай
25.03 14.00 каб. 322

Зүбшэхэ зүйл:
«Россиин Федерацида хуули эбдэлгэһээ һэргылэмжын гуримай үндэһэн тухай» № 421465-6 федеральна хуулиин түлэб тухай
26.03 14.00 каб. 323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай

асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П. Попов)

«Архи үйлэдбэрлэхэ болон худалдаха талаар эрхэнүүдые тодорүүлха тухай зарим асуудалнууд тухай» Буряад Республикын Хуули гүйсэдхэлгын хэмжээнүүд тухай» гэлэн сэдэбээр «түхэрээн шэрээдэ» бэлдэлгэ тухай
24.03 14.00 каб.119

«Буряад Республикада хүдөө ажыхын һалбарид гүрэнэй хэмжээнүүд тухай» Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб бэлдэлгэ тухай
26.03 14.00 Бага танхим

«Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ яармагуудай ажал хэрэг эмхидхэлгэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
27.03 14.00 каб. 119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б. Батуев)

Зүбшэхэ зүйл:
«Буряад Республикада буряад хэлэнэй хүржэлтэ болон аршалан хамгаалта» гэлэн гүрэнэй программада БГТРК-гай болон «Мир-Буряад» телеканалнуудай дамжуулануудай түлэб оруулха асуудал хараалха тухай
25.03 15.00 каб. 212

Зүбшэхэ зүйл:
«Буряад Республикын герб тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
27.03 14.00 каб.119

27.03 10.00 каб. 212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т. Стопичев)

Зүбшэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ сессидэ хараалагдаха асуудалнууд
2. «Буряад Республикада эрэмдэг бэетэйшүүлые дэмжэхэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
3. 1928 оной январин 1-нээ 1945 оной декабриин 31 хүрэтэр хугасаада түрэн зондо социальна туһаламжа үзүүлгын хэмжээнүүд тухай
24.03 14.30 15.30 каб. 218

Зүбшэхэ зүйл:
1. «Административна эрхэнүүдые эбдэлгэ тухай» Россиин Федерацин Кодексын 14.53 статьяда хубилалтануудые оруулха тухай» федеральна хуулиин түлэб тухай
2. «Үншэн үхибүүдые гэр-байраар хангаха тухай» федеральна программн түлэб тухай
25.03 14.00 14.30 каб. 218

Зүбшэхэ зүйл:
1. «Буряад Республикын шагнал болон оюутадай салин тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
2. Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ нурулсалай һалбарид гүрэнэй олониитын хүтэлбэри тухай
26.03 14.00 14.30 каб. 218

Зүбшэхэ зүйл:
Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономика политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын

талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г. Ирильдеев)

Зүбшэхэ зүйл:
«Буряад Республикын гүрэнэй эд бараа хүтэлбэрлэхин юрэнхы гуримууд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
24.03 11.00 каб. 211

Зүбшэхэ зүйл:
«Административна эрхэнүүдые эбдэлгэ тухай» Буряад Республикын Хуулиин IV хэлэгтэ хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
26.03 10.00 каб. 209

Зүбшэхэ зүйл:
«Буряад Республикада экономикын талаар найн оршон байгуулгын зоно тухай» Буряад Республикын Хуулиин 5 статьяда хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
26.03 10.00 каб. 211

Зүбшэхэ зүйл:
«Буряад Республикада ажал хамгаалгын гүрэнэй хүтэлбэри тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
26.03 11.00 каб. 211

II. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

Ц.Э. Доржиев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хорооной түрүүлэгшэ
25.03 14.00 – 17.00 каб. 118/235

В.Г. Ирильдеев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ
26.03 14.00 – 17.00 каб. 118/211

А.П. Попов - Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороон
27.03 14.00 – 17.00 каб.118/119

«УГАЙ БУУСЫН УНТАРШАГҮЙ ГАЛ»

гэһэн түрүүшын республиканска фотоконкурсын дүримүүд

1. ЮРЭНХЫ ДҮРИМУУД

Республиканска фотоконкурс (саагадаа – конкурс) Гэр бүлын, инаг дуранай болон бэе бээдээ үнэн сэхэ байлгын үдэртэ зориулагдан, гэр бүлын баялигуудые олондо нэбтэрүүлхэ, энэ асуудалда бүгэдын анхарал хандуулха зорилготойгоор, мүн тийхэдэ гэр бүлэ зураглаһан эрхим фото-зурагуудые урмашуулхын тула эмхидхэгдэнэ.

2. КОНКУРСЫН ЗОРИЛГОНУУД:

- гэр бүлын баялигуудые хамгаалга болон хүгжөөлгэ;
- гэр бүлын дүрэ шарай фото-зурагуудаар харуулалга;
- Россиин ниитэ зоной зан сэдхэлэй үндэһэ нуури хэргэлгэдэ туһалалга.

3. КОНКУРС ЭМХИДХЭГШЭД

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан 2014 оной апрелин 1-нээ июлиин 1 болотор хугасаада тус конкурсые эмхидхэнэ болон үнгэрэнэ.

4. КОНКУРСДО ХАБААДАХА ЭРИЛТЭНҮҮД:

Конкурсдо Буряад Республикын ажаһуугшад хабаадаха аргатай. Ямаршые наһанай хүн хабаадажа болохо. Нэгэ хабаадагшаһаа нэгэ номинацида 3-һаа олон бэшэ хүдэлмэри абтаха. Фото-зурагууд 2014 оной июлиин 1 болотор тушаан абтаха. Хүдэлмэринүүд мэдүүлэгдэһэн номинацидаа зохисотой байха ёһотой. Конкурсдо 1200x1600 пиксельһээ бага бэшэ хэмжүүртэй болон jpg түхэлтэй электрон фото-зурагууд хабаадаха. Фотоколлажнууд болон компьютераар бүтээгдэһэн хүдэлмэринүүд конкурсдо хабаадуулагдахагүй. Фото-зурагуудта удхыень тайлбарилһан тобишо бэшэлгэ болон автор тухай иимэ мэдээсэл хабсаргагдаха ёһотой: нэрэ, обог, алдар (дүүрэнээр), түрэнэн үдэр, гэрэй почтово хаяг, электрон хаяг. Фото-зурагуудые иимэ хаягаар эльгээхэ: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвилиин гудамжа, 23-дахи гэр, “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан, 62-дохи кабинет; угы гэбэл ipen@mail.ru гэлэн электрон хаягаар. Заабол “Фотоконкурсдо” гэлэн тэмдэгтэйгээр эльгээхэ хэрэгтэй. Эрхим фото-зурагууд “Бурятия” болон “Буряад үнэн”

сонинуудай хуудаһанууд дээрэ толилогдохо, burunen.ru гэлэн сайт дээрэ табигдаха.

5. КОНКУРСЫН НОМИНАЦИНУУД:

1. Үбгэн аба хүгшэн эжы хоёрнай
2. Түмэн үеын гал гуламта
3. Бага наһанай жаргалтай хаһа

6. КОНКУРС ҮНГЭРГЭЛГЫН БОЛЗОР:

2014 оной апрелиин 1-нээ июлиин 1 болотор.

7. КОНКУРСЫН ЖЮРИ

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай хүдэлмэрилэгшэдһөө бүридэһэн жюри “Бурятия” болон “Буряад үнэн” сонинуудта толилогдоһон хүдэлмэринүүд сооһоо эрхимүүдыень шэлэжэ абаха.
8. Конкурсн илагшад болон шангай нууринуудые эзэлэгшэд 1, 2, 3-дахи шатын дипломуудаар болон дурасхаалай бэлэгүүдээр шагнагдаха.
Һонирхоһон асуудалнуудаараа **21-66-76** утаһаар хандаха болоно.

Буряад орондо түрүүшынхиеэ

«ГРАНТНУУДАЙ ФЕСТИВАЛЬ» ИЛАГШАДЫЕ НЭРЛЭБЭ

Этигэл найдабари түрүүлэн «Найдал» гэжэ зохидхон нэрэтэй фондын эхи табиһан «Грантнуудай фестиваль» гурбан нара соо үргэлжлөөд, бидэ, мурьсэгшэд, нилээд ехэ ажал хэжэ, шүүлтэ, шалгалта гаража, гурбан ехэ дабаа дабажа, 18 зүрхэтэйшүүл илалта туйлажа, мартын 21-дэ Буряад драмын театрай тайзан дээрэ түд-тудтаа 20000, 30000, 50000 түхэригэй грантда хүртэбэт гэнэн үнэмшэлгэнүүдые гартаа бариба гэшэбди.

«Найдал» фондын хүтэлбэрилэгшэд, буряад хэлээ дэмжэхэ зорилготой, буряад хэлэнэй түлөө оролдожо ябадаг залуушуул Юрий Балханов, Эрдэни Дымчиков, Дулма Содномова, Ульяна Раднаева гэгшэд энэ гурбан нара соо эсшэ сусашагүй ажал бүтээжэ, түрүүн 100 гаран байгаад, һагшагдаһаар үлэһэн бидэндэ хөөрэлдөө, заабари, уулзалгануудые, семинарнуудые эмхидхэжэ, мурьсэгшэдэй ухаан бодол соо бүрилдэжэ байһан хүсэл зорилго ямар аргаар бүтэхэ гэшэб, энэ проектээ бүтээхын тулада яажа зүб мүрөөр, удхатайгаар грант гэшые бэшэдэг, бэлдэдэг юм гэжэ заажа, хургажа тухалаа юм. Залуушуулда бэлэн байжашье болоо, харин һаһатай болоһон нам шэнги хүндэ «Грантнуудай фестиваль» мурьсөөн гайтайхан лэ байгаа даа. 2014 оной январьта мурьсөөнэй эхилхэдэнь, 100 гаран мэдүүлгэ байһан аад, мартын 5-да «Краш-тест» гэдэг шалгалтада – 42, харин мартын 12-то 20-дохон шатын шалгалтада 20 гаран хүнүүд үлөөд байгаабди. Эмхидхэлэй комитет проектнүүдые шэлэн абахадаа, хойшолуулашагүй шухала гү, социальна удха шанартай гү, мүнгэ түсэблэлгэ тааруу гү, үнэхөөр буряад хэлэ дэмжэхэ зорилготой гү гэхэ мэтэ асуудалнуудые хараадаа абанан байгаа.

Мүнөө ямар һайхан саг ерээд байнаб даа. Буряад арадаймнай эрхим хүбүүд Юрий Балханов, Эрдэни Дымчиков, Булат Шагжин, Солбон Лыгденов гэгшэд буряад соёлоо хүгжөөжэ, буряад хэлээ дэмжэхэ гэнэн зорилготой бүхы шадалаараа оролдожо байна. Булат Шагжин аяар Москва хотоһоо ерээд, буряад хургуулинуудые нэгээд хүдэлжэ байна. Проект бэшэгшэдэй дүнда олон бэрхэ бэрхэ хүбүүд байна. Мүнөө залуушуул Интернет соо эрдэмдэ һурана, мүнөө саг ондоо болоо, эрмэлзэлтэй хүн юушые һураха аргатай, гоё һайхан саг ерээд байна гэжэ хэлэхэ байнаб. Эдэ хүбүүднэй, ударидагшаднай мүнгэ санга олоод, иимэ хэрэг үүдхэжэ байхадань би баярланаб, - гээд БГУ-гай багша, эрдэмтэн Валентина Дугаровна Патаева үгэ хэлэхэдэ тэмдэглэбэ. Илагшадай нэрэ нэрлэбди.

«Эрхим хэблэлэй проект» гэнэн номинацида «Ортэмсын шубууд» гэжэ откриткануудай проектын автор Екатерина Борисовна

Балданова (Түнхэнэй аймаг) 1-дэхи һуури эзэлбэ.

Жаахан үхибүүдтэ зорюулагдаһан Будамшуугай ажаябадал тухай зураглалал сэтгүүл ород, буряад хэлэн дээрэ нара бури хэблэхээр хараалһан Санжи Нимаевич Шагжин 2-дохи һуурида гараба. Хармаандаа хээд, хэрэглэхээр ород-буряад словарь хэблэхэ гэнэн проект бодомжолһон Ольга Гармаевна Макарова Людмила Викторвна Аюшеева хоёр 3-дахи һуури эзэлбэ.

«Эрхим ИТ-проект» гэнэн номинацида: Дармаев Баир Зоригтуевич, Дамдинов Булат Саянович ород-буряад электронно толи 1-дэхи һуурида, смартфон, планшэдээр буряадаар хөөрэлдэхэ арга боломжо зохёһон Алексей Дашинимаевич Аюшеев – 2-дохидо, Android түхээрэмжээр смартфонор хөөрэлдэхэ ород-буряад словарь һанамжалһан Андрей Петрович Тимофеев 3-дахи һуури эзэлбэ.

«Эрхим Интернет-проект» гэжэ номинацида

«Мүнгэн тобшо 3D» сайтын авторнууд Бальжинима Галсанович Батоев Намжилма Нанзатовна Бальжинимаева хоёр 1-дэхи һуури эзэлбэ. Аранзаев Арсалан Баярович «Унаган» гэжэ нэрэтэй буряад хэлэ шудалха сайтын түлөө 2-дохи һуури, харин Үндэһэтэнэй лицей-интернадай багша Мира Баировна Мункуева «Мүнгэн дугы» гэжэ интернет-талмай байгуулаха дурадхалаараа гурбадахи һуурида гараба. «Эрхим аудио, видео проект» гэжэ номинацида «16 саг соо буряад хэлэн» гэнэн диск бэлдэһэн Баир Григорьевич Жигмитов 1-дэхи һуурида, АТВ телекомпаниин түлөөлгшэ Максим Дашинимаев буряад хэлэнэй хэшээлнүүдэй түлөө 2-дохидо, «Алтан наран» гэжэ хүүгэдэй теледамжуулага найруулагша Бальжинима Баторович Дамбаев 3-дахи һуурида гараба.

«Эрхим хургуули, курсанууд» гэнэн номинацида: олонийтэдэ мэдээжэ боложо байһан, долоон хонгогоо нэгэ дахин болодог

«Уран зохёолой уулзалгануудые» эмхидхэгшэ, буряад хургуулинуудые нээжэ, үхибүүдые буряад хэлэндэ хургажа байһан Булат Саянович Шагжин түрүү һуури эзэлхэл ёһоороо эзэлбэ. «Заахан Бэрхэ» гэжэ буряад хэлэнэй хэшээлнүүдые ябуулдаг Янжина Александровна Данзанова 2-дохи һуури эзэлбэ. «Гэрэй даабари сугтаа хэбди. Түрэлхид ба үхибүүдтэ багшын заабари» гэнэн проектээ хамгаалжа, Цымжит Бадмажаповна Базарова 3-дахидо гараба. «Буряад хэлэнтэй эрхим амаралта» гэнэн номинацида РБ-гэй Үндэһэтэнэй музейн түлөөлгшэ, ulyгэршэн Баир Цыремпилович Гомбоев түрүүлбэ, үхибүүдые наадаар һонирхуулжа буряад хэлэндэ хургалга гэнэн Чимита Кимовна Дамдиновагай проект – 2-дохи, Соелма Доржиевна Раднаевагай (Хурамхаанай аймаг) «Наадахал дурамни хүрэнэ даа» гэнэн проект 3-дахидо гараба. Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, буряад хэлэнэй багша Цымжит Бадмажаповна Базаро-

вагай тухаламжаар гадада гүрэнэй эрхэтэд Кэтрин Грабер ба Роберт Монтгомери буряад хэлэндэ һураад, мүнөөш болотор хари гүрэнһөө буряадаар бэшэг бэшэдэг, буряад хэлэндэ һонирхолоо алдаагүй юм. Гурбан үхибүүдые үлзы һайханаар үндылгэжэ байһан үнэр бүлын аба, эжы Баир Жигмитов Чимита Дамдинова хоёрой энэ мурьсөөндэ хабаадажа, илалта туйлаһандань, би тон ехээр баярланаб. Баир Жигмитов буряад хэлэн дээрэ видео-хэшээл тухай, харин хани нүхэрын Чимита Дамдинова үхибүүдые шагай нааданда хургажа, буряад хэлэндэ хургажа тухай проект бэлдэжэ юм. Суг хамта проектнүүдээ бэлүүлхэ гэжэ оролдохобди гэжэ тэдэнэр зоригжонхой хөөрэнэ. Теледамжуулануудта буряад хэлэндэ хургадаг Баир Жигмитовые бүгэдэ олон зон мэдэхэ байха, харин уриханаар энэбхилһэн Чимитые, энхэргэн һайхан эхын шарайтай залуухан эхэнэрые хүнүүд һайхашаан мэдэхэ болобо. Иимэ хүнүүдэй байһан сагта буряад хэлэмнай үргэнөөр дэмжэгдэхэ, дэлгэрхэ, хүгжэхэнь дамжаггүй. Эдэбхитэй үүсхэл гаргажа, буряад хэлээ хүгжөөхэ, нэргээхэ хэрэгтэ ажал ябуулжа байһан, олон хүнүүдэй сэдхэлдэ зоригжол, этигэл найдабари түрүүлэн «Найдал» фондын президент Юрий Балхановта, Залуушуулай хэрэгээр хорооной түрүүлэгшэ Эрдэни Дымчиковтэ, захяа заабари зааһан, дэмжэлгээрэ тухаламжа үзүүлэн Ульяна Раднаевада, Дулма Содномовада, Ирина Кимовна Ильинада баярые хүргэнэбди. Буряад арад түмэн, буряад түрэлхи хэлэмнай мандатугай!

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.

Авторай фото-зурагууд

Элитэ сэтгүүлшэн, багша О.В.РАДНАЕВАЙ 100 жэлэй ойдо

УЛАНДА БОЛОҮОН ОЙН БАЯР

"ЗУУН ЖЭЛ" гэнэн үгые тайлбарилхада, замби түбиин хуби заяанда өөрынгөө онсо нууриие оложо, үдэр бүрийн ажабайдалай юрьезн соогуур өөрын бодото харгы замтай, хэлэхэ үгэтэй, хүн бүхэнэй наһанай зүргэ харагдадаг. Юрын хүн бүхэн умар наһан бодолтойгоор ажаһуунаб гэнэн асуудал нэгэтэ бэшэ табигдадаг. Хүн бүхэн амиды мэндэ ябажа, газар дээрэ үлөөһөн ажал хэрэгүүдээрээ, үри хүүгэдээрээ энэ асуудалда бодото харюу үгэдэг.

Эдэ үдэрнүүдтэ Баргажанай аймагай Улан нютагта онсо ехэ удхатай хайндэр үнгэргэгдэбэ. Ушарын юуб гэхэдэ, мэдээжэ сэтгүүлшэн, багша Очир Ванданович Раднаевай түрэнхөөр 100 жэлэй ойн баяр тэмдэглэгдэбэ. Энэ ойн баярые угтуулан, "Буряад үнэн" сониндо элитэ сэтгүүлшэн Очир Вандановичтай хэдэн жэлдэ суг хүдэлхэн Николай Батомункуевич Галдановай, мүн минишье бэшэһэн дурасхаалнууд, арадай поэт Галина Базаржапова-Дашевагай бэшэһэн статьянууд толилогдоо.

1953 ондо Буряад-Монголой Республикын партиин обком хэлбэлэй хүдэлмэрилэгшэдые томилогын талаар асуудалнууды шэнээр шийдхэжэ эхилхэн юм. 1945 онһоо Коммунист партиин гэшүүн Очир Ванданович Раднаев "Буряад-Монголой үнэн" сониной корреспондентээр Баргажанай аймаг дотор хүдэлхөөр эльгээгдэбэ. Тэрэ үедэ энэ аймаг олон ажалшадтай, ажахын олон халбаритай байгаа. Тиймэһээ эдэ бүгэдые хайн мэдэхэ, үнэн сэхэ, ямаршы асуудалнуудые зүбөөр шийдхэлгэдэ оролсохо, илангаяа буряад хэлэн дээрэ бэшэхэ хүн хэрэгтэй байба. Тийгэжэ 1953 оной сентябриин 1-нээ тус сониной корреспондентээр хүдэлжэ эхилбэ.

1914 ондо Баргажанай аймагай Тоопхо нютагта түрэнх, багшын ажалда ехэ дүй дүршэлтэй болоһон Очир Ванданович Раднаевай ажабайдалда ехэ хубилалта болобо. 1920-ёод онуудай эсстэ Уланай эхин хургуули дүүргэһэн номгон даруу, урагшаа наһатай залуу хүбүүн ехэ наһатайшуулые үзэг бэшэгтэ хургаха талаар хүдэлмэридэ эдэбхи ехэтэйгээр оролсожо, "2-дохи табан жэлэй ударник" гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, Баргажанай айкомой ВЛКСМ-эй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаба. Хамтын ажал эмхидхэн байгуулалсаха хэрэгтэ шалгаржа, Улаан-Удын багшанарай училищида орожо, амжалтатай дүүргэһэнэйнгээ удаа Загарайн аймагай Хара Шэбэрэй дүүрэн бэшэ долоон жэлэй хургуулида хүдэлхөөр эльгээгдэбэ. Удаань Сэлэнгын аймагай Селен-Енхорой эхин хургуулиие даагшаар томилогдобо.

1942 ондо Эсэрын дайнда сэрэгэй ээлжээтэ эшелон фронт хүргэлсэжэ ябахандаа, Очир Ванданович хүндөөр үбшэлжэ, армиин зэргэһээ гаргагдаһан намтартай. Тэрэ жэлдэ Уланай хургуулида багшалаад, удаань аймагай арадай гэгээрэлэй таһагай инспекторээр хүдэлхэдөө, нютаг зонойнгоо багшанарай дунда хүндэтэй болоһон. Очир Вандановиче Нуурай хургуулиие даагшаар томилбо. Хэнэйшые мэдэхээр, нэгэ жэлэй туршада иимэ олон ажалай газар нэлгэхэдэ, хэды хүндэ байбашье, арад зондо тунхатайгаар хүдэлхэ байһан хүсэл бодолын үдэрхөөүдэртэ хүгжэбэ. Хорин зургаан наһан дээрээ ябаһан гүрбэгэр сэхэ үндэр бэетэй залуу хүбүүн Нуурайн участково больницада фельдшер-акушеркээр хүдэлдэг урин дулаахан шарайтай Евдокия басагантай танилсажа, гэр мал болобо.

Тэрэ үе сагай хуулиин ёһоор мэргэжэлтэд нэгэ газарһаа ондоо газарта эльгээгдэдэг байһан. 1977 оной август нарада Очир Ванданович Уланай эхин хургуулида эльгээгдэбэ. Энэ хургуулиин долоон жэлэй болгогдоходонь, директорэй тушаалда дэбжүүлэгдэбэ. Энэ сагай хугасаада аймаг, республика дотороо дайнай хүүлээрхи ажабайдал, илангаяа нуралсал хүгжөөлсэхэ, залуушуулые ажал хүдэлмэридэ дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, гүнзгы эрдэм мэдэсэтэй болгохо талаар хэһэн ажалын ехэ. Жэшээлэн хэлэхэ болоо хаа, хүдөөгэй хургуулинуудай хурагшад үбэлдөөхургуулиа дулаасуулха түлээ хабарай амаралтын долоон хоног соо бэлдэдэг байһан. Энээн дээрэһээ багша хүн хурагша бүхэнэй ажаһуудал ойлгожо, али бүгэдын тунхаламжа хүргэдэг бэлэй.

1914 ондо түрэнхэн хүнэй хуби заяан хаанта Россияа эхилжэ, үндэр наһа наһалтараа совет үе засагай бүхы үйлэ хэрэгүүдые ухаан бодол, зүрхэн соогуураа гүйлгэжэ, эм дээрээ үргэлэн гараһан ехэ габыятай. Эды ехэ хубилалтанууды хаража, түрэл нютагайнгаа, уг гарбалайнгаа, арад зонойнгоо соёл болбосоролой, эрдэм нуралсалай түлөө оролдоһон Очир Вандановичай хурагшад,

суг хүдэлхэн нүхэдын ходол хайн хайхан үгэнүүдээр хэлдэг. Уланай дунда хургуулида тэмдэглэгдэһэн ойн баярай үедэ олон шабинанынь, тэдэнэй дунда республикын Арадай Хуралай түрүүлэгшэ Матвей Гершевич, Россиин габыята артист Батор Будаев болон бусад Очир Вандановичай ажа-ябуулга, жэшээтэ эсэгэ, үбгэн аба ябаһан тухайнь дулаан үгэнүүдые хэлээ.

Уланай дунда хургуулиин директор С.В. Гармаев мүн лэ

Дулма БАТОРОВАГАЙ фото-зурагууд

үнгэргэгдэжэ байһан хэмжээ ябуулга түрэлхи хэлээ хайнаар шудалха талаар онсо үүргэтэй гэжэ тэмдэглэбэ. Юуб гэхэдэ, бүхы зохёохы ажалаа буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ зориулһан эрдэм гэгээрэлэй ажаябуулагша, эрхим багшын хүндэлэлдэ нэрынь мүнхэлхэ зорилготойгоор ехэ ажалай эхилхэн тухайнь мэдүүлбэ. Энэ жэлэй намар Саахар Хамнаевай нэрэмжэтэ Уланай дунда хургуули 170 жэлэйнгээ ойн баяр тэмдэглэжэ. Тус хургуулида О.В. Раднаевай нэрэмжэтэ буряад хэлэнэй кабинет нээгдэбэ. Түрэлхи хэлэнэйнгээ түригдэжэ байһан үе сагта энэ үйлэ хэрэг тон ехэ үүргэтэй. Баргажан голой орон дайда үни холын баян түүхэтэй гээд бүхы дэлхэйдэ алдаршанхай. Уланай дунда хургуулида Буряад-Монголой автономито республикын үндэнэ хуури табигша Элбэг-Доржо Ринчино, мүн Африкан Бальбууров Данри Хилтухин хоёрой бэшэһэн "Приказываю жить!" гэнэн номой гол нюур, Эсэрын дайнда Беларуссиин газар дээрэ партизан бригада байгуулжа, бүхы совет орон соо алдаршаһан Гуржаб Очиров болон бусад хураһан байна.

"Баргажан - олон үндэнэ яһатанай орон" гэнэн эрдэмэй-практическа конференцидэ хизаар ороноо шэнжэлэлгын асуудалнуудаар табан секцидэ олон хурагшад хабаадаба. Хилганын, Лугшахаанай, Уланай, мүн Хурамхаанай аймагһаа эрхим хурагшад ерэжэ, һонирхолтой элидхэлнүүдые зүбшэн

хэлсүүлбэ. Баргажан буряадай приходской училищиин түүхэнээ, Байгал шадар, мүн Баргажанай байгаалиин байдал, аяншалга хүгжөөхэ тухай, Баргажанай байгаалиин болон түүхэтэ, шажан мүргэлэй нангин газарнууды шэнжэлэн үзэжэ хамгаалга шухала асуудалнуудаар элидхэлнүүд бэлдэгдэбэ. Гадна республикын уран зохёолшодой, композиторнуудай бүтээлнүүдээр аша тунхатай хөөрэлдөөнүүд болобо. Табадахи секцидэ хурагшад буряад, ород хэлэн дээрэ өөһэдынгөө бэшэһэн зохёолнуудые дурдахаба. Лугшахаанай дунда хургуулиин наймадахи классай хурагша **Ухинова Алтана** өөрынгөө бэшэһэн шүлэг дээрэ хүгжэм найруулаад, өөрөө дуулаба. Мүн **Алдар Ухинов** бэшэһэн шүлэгөө уншаба. Бүхы табан секцидэ хабаадагшад эрхимүүд тодорхойлогдожо, Очир Ванданович Раднаевай хүбүүд, басагаданынь, ашанар зээнэрэйнэ зүгһөө үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаба. Буряад хэлэнэй кабинеттэ плазменная телевизор бэлэглэбэ. Энэ хайндэртэ хабаадаһан багшанар, Улан нютагай үндэр наһатан, улад зон Очир Ванданович Евдокия Ангаевна хоёрой үри хүүгэдэ ёһотой хүнүүдээр үрмүүжүүлһэндэнь баясан урмашажа, гүнзгы сэдхэлэй баяр хүргөө.

Ямаршы баяр баясхалан дуу хүгжэмгүйгөөр үнгэрдэггүй гээд мэдээжэ. Улан нютаг тоонтотой Россиин габыята артист Батор

Будаев, Гомбо Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо болон баледэй театрай артист, олон конкурсуудай лауреат Мүнхзул, залуу дуушан Сэсэг Аюшеева, республикын соёлой габыята худэлмэрилэгшэ Дамба Лхасаранов гэгшэд шагнагшадтай дура сэдхэл татажа, магтаалнуудта хүртөө.

Очир Вандановичай зээ хүбүүн, республикын соёлой министр, правительствын гэшүүн Тимур Цыбиков, аша хүбүүн, бизнесмен, меценат, "Снежный Барс" компаниин генеральна директор Виталий Раднаев болон бусад аша зээнэрынь уг гарбалайнгаа нэрые үргэжэ, хайн жэшээ харуулна. Энэ болбол буряад хэлэнэй багша, сэтгүүлшэн Очир Ванданович Раднаевай үнэн сэхэ ябаһанайнь, наһанайнь үндэр хүсэлэйнэ баримта болоно.

Дулгар ДОРЖИЕВА, 1969-1970 онуудта "Баргажанай үнэн" газетэдэ суг хүдэлэгшэ, Буряадай арадай поэт.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: энэ хургуули дүүргэһэн республикын Арадай Хуралай түрүүлэгшэ М.М.Гершевич уулзалгада хабаадагшадтай; Уланай дунда хургуулиин хурагша **Бэлигма Ринчинова** элидхэл уншана; Очир Вандановичай хүбүүд, басага болон ашанар буряад хэлэнэй кабинет соо.

**Хүндэтэ Светлана Баяндуевна!
65 жэлэйтнай ойн баяраар
дуулан магтан амаршалнабди танаа!**

Энээхэн юртэмсын жаргалые
Эхын зүрхөөр сэдхэжэ,
Алтанхан дэлхэйн хайрые
Абын бэеэр дурсажа,
Аглаг тэнюун дайдадаа
Амар мэндэ, тайбан,
лагшан нууналта!
Үнгэтэ сэнхир дэлхэй дээрэ
Үнэр баян, дэлгэр сэдхэлтэй,
Үри хүүгэдэингээ, аша зээнэрэингээ

Урдахиие хаража, заһажа,
Сээжэ зүрхээ хани халуун,
Сагаан ханаагаар бадаруулжа,
Хизаар ороной нарата юртэмсын
Хэшэг буяндань хүртэлсэжэ,
Дэмбэрэлтэй, урагшатай, жаргалтай
Ажаһуухатнай болтогой!
**Буряад Республикын
Багшанарай
ветерануудай бүлгэм.**

Амаршалганууд

**Манай энхэргэн нүхэр, энэрхы
зөөлэн сэдхэлтэй эжымнай
Лариса Дымбрыловна БАЛУЕВА
50 наһанайнгаа алтан ой тэмдэглэнэ.**

Зон соогоо золтой, хүн соогоо хүндэтэй,
аша буянтай, баяртай, зугаатай, олзо хэ-
шэгтэй ябахыень хүсэнэбди!
**Александр - нүхэрын, хүрьгэ
басаганиинь, зээ хүбүүниинь,
аха дүүнэр, нүхэдынь.**

Һанамжа

**«ЗАНШАЛТА ЁНООРОО
БУРЯАД ХЭЛЭЭ ШУДАЛХАБДИ!»**

**Намжил Балданогой нэ-
рэмжэтэ Оронгын юрэн-
хы һуралсалай дунда
һургуулин дэргэдэ үнгэрһэн
жэлдэ хүүгэдэй сэсэрлиг нээгдэ.
Тус сэсэрлигтэ мүнөө дээрээ 60
үхибүүн ябана гээд, һургуулин
директор Валентина Будаева ду-
улгаба.**

Гадна һургуулин шабинарай тоо
мүнөө дээрээ 370 хүрэнэ. Тэдэнэй
50 процент хубинь буряадууд, буса-

дын ородууд. Тиибэшье сэсэрлигтэ
ябаханаа һурагшад буряад хэлэ шу-
дална.
- Гэртэхинэйнгээ һанамжаар, зарим
үхибүүднэй «Буряад хэлэн – гүрэнэй
хэлэн» гэнэн программаар шудалдаг-
шье һаань, бидэ заншалта ёһоороо
буряад хэлээ шудалхабди. Хуулида
абтаһан заһабари бидэндэ яагаадшье
нүлөөлхэгүй, юундэб гэхэдэ, буря-
ад хэлэ шудалхагүйбди гэжэ арсаха
үхибүүд байхагүй, - гээд, Валентина
Будаева һанамжаараа хубаалдаба.

ЕГЭ-гэй дүнгүүдээр хоёр удаа ре-
спублика дотороо түрүүлһэн тус
һургуулин шабинар Россиин хаа ха-
агуур дээдэ һургуулинуудта һурана.
Гэбэшье дээдэ һургуулиа түгэсхөөд,
нютагаал бусаһай гэжэ найдадагбди
гээд, багшанар тэмдэглэнэ.
Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.
**Авторай фото-зураг дээрэ: Бу-
ряадай һуралсалай болон эрдэм
ухаанай министр Алдар Дамди-
нов, Оронгын һургуулин дирек-
тор Валентина Будаева.**

Шэнэ ном

**БУРЯАД ХЭЛЭ ШУДАЛАЛГЫН
НОМ НАРА ХАРАБА**

**"Буряад хэлэнэй үгын
бүридэл" гэнэн һуралса-
лай - методическа ном
Буряадай гүрэнэй уни-
верситедэй учебно-мето-
дическа совет дээрэ ба-
талагдаба. Энэ грифтэй,
электронно баримтатай
пособи БГУ-гай доцент,
буряад хэлэнэй ба мето-
дикын кафедрин багша
Дарима Будаевна Очиро-
ва бэлдэбэ.**

Тус пособи соо үгын бүри-
дэлэй теоретическэ ба прак-
тическа асуудалнууд, ла-
бораторна хүдэлмэринүүд,
реферат ба конспект бэшэл-
гын темэнүүд, диктантну-
уд, изложенинүүд, тестнүүд
үгтэнхэй. Дурдахагдаһан ме-
тодическа пособи оюутадай
үгын бүридэлэй гол асуу-
далнуудые өөһэдөө шудалха,
үзэхэ хэрэгтэ туһаламжа боло-
хоор хараалагдана.

Тус номой зорилго - буряад
хэлэнэй үгын бии бололгын зар-
им асуудалнуудые ойлгожо
абахадань оюутадта туһалха,
тиин үдэр бүри эрхилжэ байдаг
бодото ажальеень хүнгэдхэ
хэрэг болоно. Пособи 16 семи-
нарай хэшээлнүүдһээ бүридэнэ,
хэшээл бүхэн түсэбтэй, да-
абаринуудтай, оюутадай
өөһэдөө хэхэ хүдэлмэринүүд,
лабораторно хүдэлмэринүүд
бүридхэгдэнхэй. Гэхэтэй хамта

автор толи-гlossарий (ород-
буряад хэлэ шэнжэлгын толи)
гээд ехэ туһатай толи оруу-
лаа бшуу. Тус пособи 2-дохи
шатын оюутадта зорюула-
дана, мүн буряад хэлэ үзэжэ
байһан дунда һургуулин
болон колледжын оюутадта
һонирхолтой байха. Мүн энэ
пособи мүнөө үеын шэглэлтэй,
һуралсалай журамай эрилтэдэ
тааруулагдаһан.
Ц.САМПИЛОВА.

**УГАЙНГАА БЭЛИГЫЕ
САХИН ЯБАҢАН
УЛЬГЭРШЭН**

**Һүүлэй үедэ урданайнгаа
ёһо заншал һэргээхэ
гэнэн хүсэлтэйгөөр uly-
гэршэдэй дунда мурьсөө-
нүүд үнгэрбэшье, эдиршүүл
ульгэрөөр һонирхохоо бо-
линхой. Харидабуулгагдаһан
мультифильмүүд багашуу-
лай тархи эрьюулнэ. Эгээл
тиимэһээ юм гү, али бури он-
доо шалтагаанһаа боложо,
Буряадта ulyгэршэнби гэжэ
бээ нэрлэхээр хүнүүд үсөөн,
тэдэнэй нэгэн - Хурамша ню-
тагай ажаһуугша Иван Луб-
сандоржиевич Дабает.**
- Урдандаа ulyгэр түүрээгшэд
уладтаа угаа эрилтэтэй байһан
гүб даа. Нагаса баабайемни
ulyгэрнүүдые түүрээлгэхээ
хүн зон залажа абаашадаг хэн,
- гээд, Иван аха дурсана. Тэрэ
угаараа үгтэнэн ulyгэршэнэй
бэлигтэй: хорёод минутын тур-

ша соо «Баян-Моролзой баатар»
тухай ulyгэрые торолтогүйгөөр
түүрээнэ. Морин хуурай абяан
доро ulyгэрэй орон руу ороод
байһан шэнги үзэгдэнэ.
- 1950-яад онууд багаар за-
луу ябагдаа. Үбһэ хулһанай
үедэ амарха зуураа нютага-
архидайнгаа ханаань заһан,
нагаса баабайһаа дуулаһан
ulyгэрнүүдээ хөөрэдэг һаабзаб.
Арайл ходо хөөрэхээ болиходо,
мартагдана даа, - гээд, 75-тай
үбгэн тэмдэглээдхинэ.
- Телевизорэй бии болохо-
до, ulyгэр түүрээлгэн хойшоо
гаража, тоогдохоёо болёо, -
гээд, Иван Лубсандоржиевич
һанаһанаараа хубаалдаба.
Тиибэшье ulyгэрнүүдые ар-
тистар гүйсэдхэдэг болонхой.
Хөөмэй абяа хэрэглэн, бүри
һүртэй болгоод, ulyгэрнүүдые
тайзан дээрэһээ түүрээнэ. Иигэ-

эдшье һаа, олоной дунда буряад
ulyгэрнай зэдэлжэ байһаниинь
зүйтэй. Энэ хэрэгтэ Иван ахын-
шье хубита бии. Юундэб гэхэдэ,
элдэб хэмжээнүүдтэ эдэбхитэй-
гээр хабаадаһаар. Илангаяа 1997
ондо Папа Тушемиловэй 120
жэлэй ойн баярта зарлагдаһан
һайндэрэй хэмжээн соо үнгэрһэн
ulyгэршэдэй мурьсөөндэ
оролсоһон байна. Тиихэдэ 1998
ондо Аполлон Тороевой болон
Парамон Дмитриевэй мүнхэ
дурасхаалда эмхидхэгдэнэн
мурьсөөндэ баһал хабаадаа.
Хэдэн удаа Бүгэдэ буряадуудай
"Алтаргана" нааданда хабаада-
ад, шагналнуудта хүртэнэн.
Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.
**Авторай фото-зураг дээ-
рэ: Иван Дабает "Баян-Мо-
ролзой баатар" тухай ulyгэр
түүрээжэ байна.**

Понедельник, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ', 'ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВСЯ БУРЯТИЯ. ПОГОДА', 'ДУЭНЬЯ', 'ДОМ-2. ЛІТЕ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С "ТИВИКОМОМ"', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'СТС «БАЙКАЛ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'И ЕГО ДРУЗЕЙ', 'ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО', 'МАКС СТИЛ'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ХВОСТ', 'ДТВ', 'УЛЕТНОЕ ВИДЕО', 'РОССИЯ 1'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕГОДНЯ', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ'.

Вторник, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ', 'ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ', 'ДОМ-2. ЛІТЕ'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОМ-2. ЛІТЕ', 'ТЭЦ-3', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С "ТИВИКОМОМ"', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'СТС «БАЙКАЛ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО', 'МАКС СТИЛ', 'КЛУБ ВИНКС'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДЕВЯТЫЙ ОТДЕЛ', 'ХВОСТ', 'ДТВ', 'УЛЕТНОЕ ВИДЕО'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕГОДНЯ', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ'.

Среда, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВРЕМЯ', 'ПОЗДНЕЕ РАСКАЯНИЕ', 'ПОЛИТИКА'.

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ШИФРЫ НАШЕГО ТЕЛА', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'САМАРА-2', 'ПОЛЯРНЫЙ ПРИЗ', 'ТНТ', 'ТЭЦ-3'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С "ТИВИКОМОМ"', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'СТС «БАЙКАЛ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВИТСЯ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ГОРОД ЛЮБВИ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С "ТИВИКОМОМ"', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'СТС «БАЙКАЛ»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПРИЗРАК ЭЛЕНЬ', 'СТАРТАП', 'ПОМНИ МЕНЯ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С "ТИВИКОМОМ"', 'САМАРА-2', 'ПОЛЯРНЫЙ ПРИЗ'.

5 КАНАЛ

06.25 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ" (6+)

01.30 Х/Ф "ШЕСТЬ ДЕМОНОВ ЭМИЛИ РОУЗ"

18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ

09.00, 15.30, 18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ" (16+)

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ" 09.40, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"

ДТВ

06.00 М/Ф 08.30, 15.10, 19.00, 23.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)

Четверг, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО" 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ

ЧАСТЬ (12+) 13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"

06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 "НОВОСТИ ДНЯ"

07.00 М/С "ПАКМАН В МИРЕ ПРИВИДИНИЙ" (6+)

03.50 ФУТБОЛ. "ЛИОН" - "ЮВЕНТУС" ЛИГА ЕВРОПЫ УЕФА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ

ДТВ

06.00 М/Ф 08.10 "УДАЧНЫЙ ВЫБОР" (16+)

РОССИЯ 1

06.00 "УТРО РОССИИ" 10.00 Д/Ф "РЕКТОР САДОВНИЧИЙ. ПОРТРЕТ НА ФОНЕ УНИВЕРСИТЕТА"

07.00, 08.00 "ТЭЦ-3" (6+). ПОГОДА 07.30, 08.30, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 "НОВОСТИ ДНЯ"

СТС «БАЙКАЛ»

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

07.00 "НТВ УТРОМ" 09.35 СПАСАТЕЛИ 10.05 "МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"

Пятница, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО" 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ

12.50, 15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)

06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.00, 23.30, 01.15 "НОВОСТИ ДНЯ"

07.00 М/С "ПАКМАН В МИРЕ ПРИВИДИНИЙ" (6+)

00.35 Х/Ф "КОМА" 02.35 Д/С "ДЕЛО ТЕМНОЕ"

ДТВ

06.00 М/Ф 08.10 "УДАЧНЫЙ ВЫБОР" (16+)

РОССИЯ 1

06.00 "УТРО РОССИИ" 09.55 "МУСУЛЬМАНЕ"

07.00, 08.00 "ТЭЦ-3" (6+). ПОГОДА 07.30, 08.30, 19.30, 23.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.00, 23.30, 01.15 "НОВОСТИ ДНЯ"

СТС «БАЙКАЛ»

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ" 09.40, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 "СЕЙЧАС"

Суббота, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Т/С "БЕСЦЕННАЯ ЛЮБОВЬ" (16+)
09.00 "ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИ-МАЯ!"
09.45 М/С "СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ"

РОССИЯ 1

05.50 Х/Ф "ДВОЙНОЙ ОБГОН"
07.35 "СЕЛЬСКОЕ УТРО"
08.05 "ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ"

09.20 "ВОЕННАЯ ПРОГРАММА"
09.50 "ПЛАНЕТА СОБАК"
10.25 "СУББОТНИК"
11.05 Д/Ф "СОБОР ВАСИЛИЯ БЛАЖЕННОГО". "АЗОРСКИЕ ОСТРОВА. КУРОРТ НА ВУЛКАНЕ"

ТНТ

07.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС".(16+)
07.55 Х/Ф "ПРИКЛЮЧЕНИЯ БУРАТИНО"
09.00 "МУНГЭН СЭРГЭ". ПОГОДА
09.20 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА

23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+). ПОГОДА
00.30 "ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА" (16+)
01.00 Х/Ф "ЛИПУЧКА"

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 "ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ" (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
07.30 "ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "ТАЙНА ТРЕТЬЕЙ ПЛАНЕТЫ" (0+), "БОБИК В ГОСТЯХ У БАРБО-

СА" (0+), "БРЕМЕНСКИЕ МУЗЫКАНТЫ"
07.35 М/С "ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО" (6+)
07.55 М/С "РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ" (6+)
08.30, 16.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)

НТВ

06.30 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ" (16+)
08.25 "СМОТР"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 "СЕГОДНЯ"
09.15 ЛОТЕРЕЯ "ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ"

21.45 "ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!"
22.45 Х/Ф "ОТДЕЛЬНОЕ ПОРУЧЕНИЕ"
00.35 Х/Ф "ДУХLESS"
02.35 АВИАТОРЫ
03.10 Д/С "ДЕЛО ТЕМНОЕ"
04.05 Т/С "ДЕВЯТЫЙ ОТДЕЛ"
06.05 Т/С "ХВОСТ"

ДТВ

06.00 "МЕЖПРОГРАММКА" (16+)
06.20 Х/Ф "КОНЕЦ ИМПЕРАТОРА ТАЙГИ"
08.10 УДАЧНЫЙ ВЫБОР (16+)
08.30 Т/С "ЕВЛАМПИА РОМАНОВА. СЛЕДСТВИЕ ВЕДЕТ ДИЛЕТАНТ"

5 КАНАЛ

08.25 М/Ф (0+)
10.35 "ДЕНЬ АНГЕЛА" (0+)
11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"
11.10, 11.50, 12.35, 13.20, 14.00, 14.50, 15.30, 16.15, 17.00, 17.50, 18.40 Т/С "СЛЕД"

Воскресенье, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Т/С "БЕСЦЕННАЯ ЛЮБОВЬ" (16+)
09.10 "АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН" (16+)
09.45 М/С "СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД"

РОССИЯ 1

06.40 Х/Ф "34-Й СКОРЫЙ"
08.20 "ВСЯ РОССИЯ"
08.30 "САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР"
09.20 "СМЕХОПАНОРАМА"
09.50 "УТРЕННЯЯ ПОЧТА"
10.30 "СТО К ОДНОМУ"

ТНТ

07.30 Х/Ф "ПРИКЛЮЧЕНИЯ БУРАТИНО"
08.40 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
08.55 "МУНГЭН СЭРГЭ"
09.15 "ДО И ПОСЛЕ". ПОГОДА
09.30 "ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕРКА". ШКОЛА №40 - ГИМНАЗИЯ №14

ТИВИКОМ

06.05 Д/Ф "ГЕРОИ УХОДЯЩЕГО ВРЕМЕНИ: ЛЮДМИЛА ЧУРСИНА"
07.00, 15.00 "РАДАР-СПОРТ" (6+). ЗУРХАЙ
07.30 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+)
08.00 "ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ" (12+). ЗУРХАЙ

19.30 "ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ" (16+)
20.00 Х/Ф "БОГАТАЯ МАША 2"
22.00 Х/Ф "ФАНАТКИ НА ЗАВТРАК НЕ ОСТАЮТСЯ"
00.00 "НОЧНОЙ КАНАЛ" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "ГОРШОЧЕК КАШИ" (0+), "ДЮЙМОВОЧКА" (0+), "ДЕВОЧКА И МЕДВЕДЬ" (0+), "ДЕРЕЗА" (0+), "ПО СЛЕДАМ БРЕМЕНСКИХ МУЗЫКАНТОВ"
07.35 М/С "ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО" (6+)
07.55 М/С "РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ" (6+)

НТВ

07.00 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ" (16+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
09.15 "РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС"
09.45 "ИХ НРАВЫ"
10.25 "ЕДИМ ДОМА"
11.20 "ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА"
11.55 "ЧУДО ТЕХНИКИ"
12.25 "ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!"
13.00 "ДАЧНЫЙ ОТВЕТ"
14.20 Т/С "ДЕВЯТЫЙ ОТДЕЛ"
16.20 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"

ДТВ

06.00 МЕЖПРОГРАММКА (16+)
06.15 Х/Ф "ТРЕВОЖНЫЙ ВЫЛЕТ"
08.10 УДАЧНЫЙ ВЫБОР (16+)
08.30 Т/С "ЕВЛАМПИА РОМАНОВА. СЛЕДСТВИЕ ВЕДЕТ ДИЛЕТАНТ"
13.00 ГОТОВИТ ГОТОВЦЕВ (16+)
13.30 ЧЕТЫРЕ МАЧО И НЕУДАЧА (16+)
14.30 Х/Ф "СКАЛА"
17.10, 19.00, 03.05 Т/С "НАСТОЯЩЕЕ ПРАВОСУДИЕ-2"

5 КАНАЛ

07.00 М/Ф (0+)
11.00 "СЕЙЧАС"
11.10 "ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО" С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ (0+)
12.00, 12.35, 13.05, 13.40, 14.10 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ"
14.45, 15.30, 16.20, 17.10 Т/С "ОСА"
18.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ"
19.00 "ГЛАВНОЕ"
20.00, 21.00, 22.00, 23.05 Т/С "КРЕМЬЕНЬ. ОСВОБОЖДЕНИЕ"
00.05 Х/Ф "БУМЕР-2"
02.20 Х/Ф "ОТРАЖЕНИЕ"
04.10, 05.05, 06.00 Х/Ф "ЧАСТНОЕ ЛИЦО"

КОТТЕДЖИ. КВАРТИРЫ. ДОМА. ОФИСЫ.
Под ключ. Качество, гарантия, договор.
Тел.: 40-49-37.

СТРОИМ ДОМА, ГАРАЖИ, БАНИ.
Качество, гарантия, договор. Тел.: 65-99-90.

Ойн баяраар амаршалга
Хүндэтэ һанагдаха манай нүхэр Баяр Дамбаевич!
Түрэл Түгнүнгөө талаар Арюун Агшанга нютагтаа Хүн боложо түрэхөөртнай Жабхаланта 60 жэл үнгэрбэ.
Хэтын алдартай ханилхан Тахилгата үндэр Дэлгэр хангайн Хэшэг, буян эдлэһэн Үринь хэзээш байналта.
Үе сагай хэлгээнэй Элдэб хубилалтануудые үзэжэ,
Үргэн замай бэрхэшээлнүүдые дабаналта.
Ажалша солоороо алдартайт,
Үнэншэмэ сэхэ зантайт, Ханилхан олон нүхэдэйнгөө Түшэг боложо ябадагта.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ
В ТЕЛЕПРОГРАММЕ
В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающей в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:
0+ - от 0 до 6 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Үнэгэрхэн зуун жэлэй аршан зуур

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Бурядай Уран зохёолшодой холбооной 80 жэлэй ойдо

Залуу уран зохёолшодой түрүүшын конференциин үедэ Арсалан Жамбалон, Хоца Намсараев, Дамба Жалсараев, Барадий Мунгонов. 1947 он.

Солбон Ангабаев, Сергей Цырендоржиев, Исай Калашников хотоһоо гадуур гараад амаржа байна. Үнэгэрхэн зуунай 70-аад онууд.

Россиин Уран зохёолшодой нүүдэл секретариат Буряад орондо. Николай Дамдинов, Дамба Жалсараев, Сергей Цырендоржиев айлшадтаяа хамта. 1978 он.

Гэрэл зураг дээрэ (зүүн гарһаа): Цырен-Дулма Дондокова, Даширабдан Батожобай.

Бурядай уран зохёолшод Москвагай, Ленинградай болон Россиин республика ба автономно тойрогуудай нүхэдтэйгөө. Россиин уран зохёолшодой нүүдэл секретариат Буряад орондо (1978 он).

АРАДАЙМНАЙ ДУНДАРШАГҮЙ ӨНӨ ЗАНШАЛ

Буряад ардад нэгэл арад аад, түүхын, сагай эрхээр таһаран, аймаг бүхэн амьяараа ажлууханай шалтагаанаар аймаг бүхэнэй буряадуд өөһэдн онсо заншалай гуримуудтай байдаг. Аймаг бүхэн бэе бээтээ харилсажа, үхи хүбүүдээ гэрлүүлжэ, анда худанар боложо байхадаа, буряад ехэ арадаймнай угай заншал улам баяжана гэшэ.

БҮРЭЭДЭНЭ ОЁХО ЗАНШАЛ ТҮНХЭНДЭ БИИ

30 гаран жэлэй саана мии танил басаган Түнхэнэй аймаг хадамда гараад, нютагтаа Хори буряадудай өһо заншалаар бүхы гуримыень сахигданан басаганай наада хүүлээд, хэдэн дабаа дабажа, Хангай Саяан уулын хормойдо нүхэрэйнгөө тоонто хүргүүлжэ ерээ бэлэй. Хүнхинэмэ түрээ наадан дүүржэ, басагатаа хадамда үгэнэн түрэлхидынь гэртээ бусаа. Үглөөдэринь аяга табга угаагдажа, бүхы юумэн сэбэрлэгдэжэ, бүхэли хүни тархяа заһанан зоншьё намхаад байтарнь, нэгэ хэды бүлэг нютагай һамгад ерээд: "Һэ, бүрээдэнэй духаряа үгы юм гү?" гэжэ байжа хэлсэхэдэнь, хадам эжнынь гүйжэ ошоод, сүүмхээ һууляад, хэдэн саархан мүнгэ харбайгаад, "энэл даа, бүрээдэнэй доосоохи" гэнэн юм. Тиигэжэ Түнхэнэй аймагта түрээ хуримай ондоо өһо заншал тухай нүхэр басаганһаа дуулаһан байгааб.

Тэрэ һонин заншал тухай балайшьё мэдээжэ бэшэ

Архадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото-зураг

бшуу. Энээн тухай Түнхэнэй аймагай Охор-Шэбэр нютагай хургуулин буряад хэлэнэй багша **Дарима Доржиевна Сынгеева** иигэжэ хөөрөбэ:

- Басага хүргэхын урда үдэр гү, али басаганайнгаа наадан дээрэ хүнжэлын асараад, шэрээ дээрэ табяад, ондоо шэнэхэн бүдөөр бүрээдэнэ дээрэнэнь оёдог.

Оёжо эхилхын урда сагаалхань шухала – саган эдеэнһээ ама хүрэхэ өһо алдажа болохогүй. (Нэмэжэ хэлэбэл, Түнхэндэ айлда ороод, нэн түрүүн сагаан эдеэнһээ ама хүрэхэ өһотой. Сагаалагүй хүн архи гү,

али ондоо эдээ амандаашьё хэдэггүй).

Бүрээдэнэйнгээ хэмжүүрээр утаһа бэлдээд, нэгшыё зангилаа хэнгүй, шүрбэһэ утаһа таһалангүй, нара зүб оёжо эхилхэдээ, үрээлээ хэлэжэ, мүнгөө доосоонь хэжэ байгаад оёдог.

Энэ өһолол бүрээдэнэ оёжо эхилхэн эхэнэр бүгэдэ хабаадагша эхэнэрнүүдэй оёһоной һүүлээр, өөрөө саашань оёжо дүүргэдэг. һүүлдэнь бултадаа үрээлээ хэлэжэ, хүнжэлөө нэгсэрэн нэгээрээ, басаганай энжэ соо табидаг байгаа. Удхань юуб гэхэдэ, бэри хүн хадамайнгаа уг залгуулха хүбүү, басага түрээжэ, хадамайнгаа

гал гуламтыень унтараангүй сахижа ябахэ гэнэн үүргэтэй.

Бүрээдэнэ оёходоо, утаһа таһалангүй, зангилаа гаргангүй оёжо гэнэн удха зорилго өөрын онсо удхатай юм. һүбэлгэн мэргэн ухаатай, сэсэн бодолтой, уян зөөлөн сэдхэлтэй, ажалша бэрхэ үхибүүдые түрээжэ, хүмүүжүүлжэ, утаһандал ута, гасаланда гайгүй, зол жаргалтай, үнэр баян һуухыень үрээлхэн заншал болоно.

Түрын үглөөдэринь тэрэ хүнжэлэй бүрээдэнэ задаалаад, айл хотоноо, хүршэ нүхэдөө сайлуулдаг заншалтай байгаа, - гээд Дарима Доржиевна хөөрэнэ.

ЭНЖЭ ГЭЖЭ ЮУН БЭ?

Хэр угһаа буряад-монгол угсаатан басагатаа хадамда үгэхэдөө, энжэ гэжэ нэрлээд, хааха үнээ, унаха мори үгэдэг һэн. Хажуудань оро унтари бэлдэдэг, шэнэ дэглнүүдые оёхо гэхэ мэтэ басаганай заһал бэлдэхэ гээшэ шухала байгаа. һүүлэй үедэ басагандаа модон ханза бэлдэхэ заншал зарим аймагуудаар нэргээдэнхэй. Нютагайнгаа уран дарханда угалзатай һайхан үнгэтэ ханзануудыё дархалуулаад, доосоонь басаганайнгаа үмдэхэ хубсаһа хэдэг. Эдэ бүгэдые түрээ наранда сэнгэхээ ерэнэн айлшад хаража, хэр шадалтай айлэй басага бэри буулгаа хаб, гэжэ сэгнэдэг байгаа хаш.

Зарим аймагуудта басаганай заһал ханзын дүрбэн углуууда нэгэ-нэгэ шэл архи хэдэг байгаа. Энэнь басаганайнгаа хадамуудыё, худанараа хүхээжэ гэнэн заншал ха.

Шадалтай айлнууд басаганайнгаа гэрэй гуламта сахигша болоходонь, эдээ хоол шанахада, элдэб һүнэй эдеэнэй зүйлнүүдые бэлдэхэдэ, хубсаһа хунар оёходо, элдэхэ, эсхэхэ гэхэ мэтэ гэрэй ажалай элдэб хэрэгсэлнүүдые түхээржэ, бэлэг болгон үгэдэг байгаа. Теэд энэ өһо заншал мүнөөшье удхала алдаагүй. Басагадаа хадамда үгэхэдөө, унтаха унтаритай, эдээ шанаха амһартануудыё, эд бараатайгаар хүргэхэ заншал зандаа ха юм.

Хүбүүнэй тала залуушуулай байха гэр бүтээхэ, басаганай тала гэр соохиень бүридэхэ гэнэн заншал ганса буряад бэшэ, ондоо олон арадуудта бии ха юм даа.

Буусаараа илгараад яахамнайб

ХЭЛЭМНАЙ НЭГЭЛ ДАА, БЭЕ БЭЕЭ ОЙЛГОЖО ЯБАЯ

Буусаараа илгараад ажлуухан буряадуд бултадаа нэгэ адлихан хэлэн дээрэ дуугардаггүйбди. Улаан-Үдэдэ ажлуухан буряадуд нэгэдүүлхээ ханабал, нютаг нютагайнгаа хэлнүүдые шуудалжа, хэлээ ойлгосожо, нютаг хэлнүүдые хүндэлжэ яахамнай шухала. Баргажанай, Эрхүүгэй зарим буряадудай "би муугаар дуугарнаб, эшхэбтэр ха юм" гэжэ хэлэхыень оло дахин шагнаһан, буруушааншьё байнаб. Мүнөө сагтаа нютаг бүхэнэй диалектнүүд буряад хэлэнэйнай тон ехэ баялиг, буряад ардай аһан ехэ омогорхол гэшэ. Би шадаха зэргээрээ бүхы нютагай үгүүлэл ойлгохыё оролдогби. Хоёр аймагууд хоёр ондоогоор дуугарһан шэнги аад, үгын үндэнэн нэгэ, үгын һүүл дутуу гү, али түргэдүүлэн хэлэгдэхэдээ, үгэ саашаа ондоо шэнгээр дуулдаг. Тиимэһээ, юрэнхыдөө, хэлэмнай нэгэл даа, адлил даа, гансал анхарал хэрэгтэй.

Өһо заншалнай нютаг бүхэндэ ондоо гэнэбди. Бултал ехэнхидээ адлишаг. Зүгөөр ямар газарта ажлуухан, ямар ажал эрхилнэб, ямар байгаалин улларилда ажамадарнаб, хуу энээнһээ дулддажа, нэгэ бага ондоо, өөрын онсо шэгтэй болодог. Гэбэшьё энэ сагта өһо заншалаа һайн мэдэхэ наһатайшуулнай үсөөржэ, мүнөө наһатай боложо байһан зон энэ тэрэ газарһаа, дутуу ядуу дуулаһан юумээ хөөрөжэ, буруу юумэ заажэ байна. Жэшэнь, Горячинск дээрэ буряад уран урлалай музей ажаллажа эхилхээр,

хэдыхэн жэл үнгэржэ байна. Тэрэ музейе даагша элдэб газарһаа ерэнэн айлшадта "Буряадуд айлда орожо ерээд, бээлэйгээ тайлаад, гэрэй эзэндэ харбайхадань, тэрэ бээлэйнь гэрэй эзэн эрьюулээд, һөөргэн бусаадаг байгаа" гэжэ хөөрөжэ үгэдэг байна. Энэ юун гэшэбэ? Хаана, ямар нютаг аймагуудта буряадуд иигэжэ байгаа һэм? Нурагшалаадшьё үзэхэдэм, хүн зон энээлдэнэ. Үнэхөөрөө, буряад ардадта иимэ удхагүй, дэмы юумэн байгаагүй. Буряад зон ондоо хүнэй бээлэй, малгай, гутал

барихашьёгүй, үмдэхэшьёгүй ха юм. Горячинск хурунда ехэнхын ород яһатан ажлуухан, тэдэнэр тэрэ хүндэ үнэншөөд байна ха юм. Сэхыень хэлэхэдэ, буряадудай золгохыё хэн бэ даа бага байхадаа, хараад, саашань дамжуулаа гэжэ ойлгоё. Али Баргажан нютагайхид бээлэйгээ харбайха заншалтай байгаа ха гү? Арайл үгы хадаа.

Би һаяхан Бурядаймнай мэдээжэ, бэлигтэй артист Олег Бабуевтай хөөрөлдэжэ байхадаа, ехэ һонин шэнэ мэдээсэл дуулааб.

Цырегма САМПИЛОВА
Энэ хуудаһа бэлдэбэ.

БЭДЭ ГЭЖЭ АРАДНАА БУРЯАД ЗОН ХҮРЭТЭР

Буряад арадай түүхэ эртэ урда сагнаа эхитэй гэхэдэ болно. Эзэн Чингисэй урда сагта буряадууд, монголнууд өөрын бэшэг үгы нэн тула бэшэмэл түүхэ гэжэ байгаагүй.

Гансал аман үгөөр хэлэгдэһэн түүхэнүүдые XVIII ба XIX зуун жэлнүүдтэ эрдэмтэ түүхэ бэшэшэд буулгажа бэшэһэн байна. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, Вандан Юмсунов, Түгэлдэр Тобоев, Шираб-Нимбу Хобитувев, Сайнцак Юмов, Цыдынжап Сахаров, Цэжэб Цыренов болон бусад. 1992 ондо түүхын эрдэмтэй доктор Ш.Б.Чимитдоржиевай «Буряадуудай түүхэ» гэжэ ном буряад хэлэн дээрэ гараһан байна. Энэ ном соо дээрэ хэлэгдэһэн эрдэмтэдэй материалнууд оронхой байдаг.

Эдэ эрдэмтэд буряадуудай элинсэг Барга-баатар дайчин гэдэг хүн гэжэ бэшэһэнэд. Энэ хадаа манай ээрын эхиндэ болоһон. Эгээл энэ үедэ Байгал далайн урда бээдэ бэдэ гэжэ арад байһан байна. Эдэнэй газар (тохон) хадаа хүннү империин хойто хилэ байгаа. Бэдэ монгол хэлэтэй арад байһан, тиймэ нэн хойноо ганса бэдэ бэшэ, "бэдэ хүнүүд" гэжэ өөһэдэг нэрлэдэг байһан гэхэ. Хүннү гэжэ үгэһөө хүн гэжэ нэрэ гараа.

Анха түрүүн хүннүүд тухай Хитадай түүхэ бэшээшэ Сыма Цянь "Түүхын тобчололго" гэжэ ном соогоо бэшэһэн байдаг. Энэ хүн манай ээрын урда тээ 2 зуун жэлдэ ажаһууһан. Саашань Хитадай түүхэшэн Бань Гу хүннүүдэй түүхэ үргэлжэлүүлһэн байна. Манай ээрын урда, 95 ондо наһа бараһан. Гурбадахи ном урда Хитадай эрдэмтэн шүүлэнгэ Фань Хуа бэшэһэн байдаг. Манай ээрын 5 зуун жэлдэ байһан. Энэ гурбан ном хүннүүд арадай гол гэршэлэгэ болно. Хүннүүдэй түүхэ 5 мянган жэл болохо. Манай ээрын урда, 2600 ондо "шара император" жун ба ди гэжэ арадуудаар даялалдаһан байна. Эдэ арадууд хүннүүдэй элинсэгүүд. Байһаар жун ба ди арадууд хитадуудтай шуһаа холиһон байдаг. Нүүлээрнь жун ба ди арадууд хойто зүг руу зөөжэ, тэндэ байһан арадуудаар шуһаа холижо, шэнэ хүннү арад болоһон байна. Энэ сагнаа хойшо шэнэ арадууд, соёл, гүрэн бии боложо эхилээ.

Шаньюй Модэ анха түрүүшын хүннүүдэй Ехэ засаг (импери) тогтоһон. 300 мянган сэрэгтэй. Хүннүүдэй Ехэ засаг 300 жэлдэ байһан. Модэ 24 үг нэгэдүүлһэн, империнь зүүн тээһээ - Чаосьян (Корея), баруун тээ - Балхаш нуур, урда Хуанхэ мүрэнһөө, хойно Байгал далай хүрэтэр иимэ ехэ үргэн газартай байһан.

Модэ хаанай Ехэ засагай халахада, олон олон суперэтносүүд бии болоһон байна. Кидань, табгач, тогоон, сяньби, жужан гэхэ мэтэ. Баруун тээхи хүннүүд тюрк хэлэтэй байһан (шаньшанууд, хагясууд, харашаранууд).

Монгол хэлэтэй жужангууд, сяньби, табгачууд, тогонууд г.м. Дунхуу гэжэ арад анханай монгол хэлэтэй байһан. Тэдэнэр Модэйн сэрэгһээ зугадажа, Ухуань хадын ойро байдаг болоһон. Тийгээд ухуань гэжэ нэрэтэй болоһон юм. Дунхуу арадай түрэлнүүд сяньби зон монголнуудай элинсэгүүд гэжэ тоотой.

Бэдэ-хүннү арад манай ээрын урда, 1 зуун жэлдэ мүнөөнэй Түнхэнэй аймагай тохон (газар) дээрэ ажаһууһан. 2 мянган жэлэй урда тээ Түнхэнэй аймагай газар дээрэ ехэ дулаан уларил байһан. Хадын шэмэтэй ногоон дээрэ үхэр мал ходо тарган байһан. Тийгээдшье хойто талаһаа - Саяанай үндэр мундарганууд, урда талаһаа Хамар-Дабан хаданууд хамгаална.

Манай ээрын II зуун жэлдэ иишээ Барга-баатар дайчин сэрэгтээ ерэхэ түбхинэһэн гэдэг. Бэдэ-хүннү арад Барга-баатар дайчани хаан тушаалда хүнгажа, өөһэдэн хаантай болоһон гэхэ. Барга-баатар гурбан хүбүүтэй болобо.

Одхон хүбүүн Хоридой мэргэн гурбан хамгатай байһан. Ехэ хамган Баргажан-гуа Алан-гуа басага түрөө. Хоёрдохи хамган Шаралдай табан хүбүү түрөө - Галзууд, Хуасай, Хүбдүүд, Шарайд, Гушад. Гурбадахи хамган Нагатай зургаан хүбүү түрээбэ - Харгана, Худай, Бодонгууд, Хальбан, Сагаан, Батанай. Тийгээд хамта 11 хүбүүд Хориин 11 эсэрын үг байгуулһан гэдэг. Барга-баатарай дунда хүбүүн Баргуудай хоёр хүбүүтэй байһан. Эдэ хоёр хүбүүдхээ Эхирэд үг - убуша, олзон, шоно г.м хамта 8 үг, тийгээд 9 булгад үг - алагүй, хурумша, ашагабад г.м. бии болоһон. Барга-баатарай ехэ хүбүүн тухай ямаршье мэдээсэл үгы, үхибүүгүй байжа болоо. Хоридой мэргэн Баргуудай хоёрой үри надаһан саашадаа өөһэдэгөө барга зон гэжэ нэрлэдэг болоо. Он жэлнүүдэй ошохо бүри эдэ зон ехээр үдэжэ, Түнхэн тохондоо багтаххаа болиходоо, эхирэд - булгад Байгалай баруун тээшэ хуурижахаар ябаһан. Яба ябаһаар, зуугаад жэлдэ Енисей мүрэн хүрэтэр тараһан гэхэ. Эдэнэртэ ехэ хүндэ үе байһан юм. Сула эдэ хууринай арад зоноор байлдаха баатай байгаа. Тэрэ үедэ Байгалһаа баруулжаа хагясууд, тунгусууд, Енисейн шадархи кыргызүүд, динлинүүд гэжэ хүннү арадууд байһан юм. Барга зон хэдышье хүндэ байдалда байгаа хадаа тэндээ хуурижажа, мүнөө болотороо ябана ха юм. Тийһээр барга зон хоёр боложо таһараа. Эхирэд-булгад ба хори-түмэд. Түмэд, үгы наа, түмэн - арба мянганһаа дээшэ тоо. Тийбэ яабашье наа, эдэ хоёр үг өөһэдэгөө барга зон гэжэ нэрлэжэ ябаһан. Эдэмнай хадаа ерээдүйн буряад зон гэ-

эшэ. Эхирэд-булгадай хүүлээр хори-түмэд Баргажан-тохон руу зөөжэ ябаһан. Бархан уулын хажууда хуурижаһан гэдэг. Энэ тала ородоор хэлээ наа, Баргуджин-тукум гэжэ нэрлэгдэдэг. Буряадаар Барга зоной тохон. Баргузин монгол хэлэн дээрэ Баргуджин гэдэг.

Ородой элитэ түүхэшэн Л.Н.Гумилёв "Хүннү зоной түүхэ" гэжэ ном соогоо бэшэһэн: "411 ондо жужанууд Саян ба Баргу эзэмдэһэн". Тийхэдэ Баргу зон Баргажанай газар дээрэ байһан, Саяанда хуушан барга зон байгаа.

Хори-түмэд хүүлээрнь Манжа руу зөөһэн. Манжаһаа Монгол ошоһон, Гималайн хадын наагүр зөөжэ ябаһан байна. Тийхэ үедэ Агууехэ тала дайнай үүр байһан юм: Алас Дурна зүгһөө Европо хүрэтэр. Энэ ехэ галта дүлэн соогуур ябаһан хори түмэд мүнөө хүрэтэр гурбан гүрэндэ байдаг: Хитад, Монгол, Буряад орондо.

Ородуудай ерэхэһээ урид буряадууд барга зон гэжэ ябаһан юм. Ородуудай ерэхэдэ, "бидэ баргудцы" гэжэ ородоор хэлэдэг байгаа. Ородууд "баргудцы" гэшыень буруу ойлгоод, «брацкий народ» гэжэ нэрлэбэ. Тийхэдэ буряадууд «брацкий» үгы «барат» гэдэг болоһон юм. Нүүлээрнь "барат" - "буряад" боложо тогтоһон байна. Бэдэ гэжэ араднаа баргу зон хүрэтэр, баргу зонһоо буряад хүрэтэр 2 мянган жэл үнгэрөө. 1765 ондо Монголой Мэргэн гэгээн "Алтан тобчи" гэжэ ном соогоо бэшэһэн байдаг: "Ехэ байгаалин далайһаа" урагшаа, 17 зуун жэлэй саана бэдэ гэжэ монгол арад хуудаг байгаа."

Эрдэмтэд хуушан монгол бэшэг буряад хэлэндэ ехэ дүтэрхы гэжэ хэлсэдэг. Буряадууд яаха аргагүй монгол угсаатаншье наа, хоёр мянган жэл соо гайхамшаг буряадайнгаа соёл, хэлэ, заншал абажа, мүнөө хүрэтэр ябанабди. Тиймэһээ буряадууд эртэ урда сагта бии болоһон арад зон. Монгол угсаатан ехэ олон арадууды ниилүүлдэг, тэрэ олон аялгатай (диалект) хэлэн соо гансахан буряад хэлэн "н" үзэгтэй.

Бидэ, буряадууд, алтан дэлхэй дээрэ оройдоо 500 мянган хүн байдагбди. Манай дунда мэдээжэ хүнүүд олон: спортоор, соёлоор, эрдэмтэд, багшанар, малшад, эмшэд гэхэ мэтэ. Тиймэ ушарһаа бидэ газар уһаа хамгаалжа, Байгал далайгаа, түрэл хэлээ аршалжа, эжы абаяа үргэжэ, үхибүүдэ хайнаар хаража ябахамнай болтогой.

Содном ШАГДАРОВ.

Гандан дасанай ЗУРХАЙ

Мартын 31, гарагай 2, монгол литын 1, сагаагшан үхэр, уулада нуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй. Энэ үдэр аша тунхатай хэрэгүүдье эрхилхэдэ, худаг малтахада, модо тарихада, үмсынгөө газар түрүүшынхидэ малтахада, буянта хэрэг эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада хайн. Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Һама, Жамсаран" сахюусанууд хурагдаха, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Апрелин 1, гарагай 3, монгол литын 2, хара бар, модондо нуудалтай, 8 сагаан мэнгэтэй. Санаарта лүн абахада, шэнэ тушаалда томилогдохо, гэр ба нангин шүтөөнэй зүйлнүүдые арюудхахада, эмнэлгэдэ орохо, хуули баталха, сүүдэй заргын шиидхэбэри гаргахада хайн.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Һама, Жамсаран" сахюусанууд хурагдаха, үдэрэй 14 сагта "Дамдин Дорлиг" хурал уншагдаха.

Апрелин 2, гарагай 4, монгол литын 3, харагшан түүлэй, хийдэ нуудалтай, 7 улаан мэнгэтэй. Энэ үдэр харгыда гарахада, гэрэй орой дархалхада хайн. Худаг

малталтагүй. Үнэ абал, эд зөөри ба мал элбэгжэхэ.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Һама, Жамсаран" сахюусанууд хурагдаха, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Апрелин 3, гарагай 5, монгол литын 5, хүхэ луу, галда нуудалтай, 6 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр аралжаа наймаа эрхилхэдэ, модо отолхо, модоор дархалхада, "сагаан" хэрэгүүдые бүтээхэдэ хайн. Хэлэ ама хэжэ үнэрилдэхэ, холын харгыда гарахада сээртэй. Үнэ абал, бэе махабадай үе мүсэ шангарха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Һама, Жамсаран" сахюусанууд хурагдаха, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Апрелин 4, гарагай 6, монгол литын 6, хүхэгшэн могой, шоройдо нуудалтай, 5 шара мэнгэтэй. Энэ үдэр эрдэмдэ нурахада, холын харгыда гарахада хайн, модо отолжо, модо үйлдбэрлэхэдэ мүү. Үнэ абал, эд зөөри, мал элбэгжэхэ.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Һама, Жамсаран" сахюусанууд хурагдаха, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Апрелин 5, гарагай 7, монгол литын 7, улаан морин, түмэртэ нуудалтай, 4

ногоон мэнгэтэй. Энэ үдэр буянта хэрэг үйлдэхэдэ, эд зөөри, мал худалдан абахада, гэрэй ажал эрхилхэдэ хайн. Мал наймаалалтагүй, холын харгыда гаралтагүй. Үнэ абал, нюурай шэг шарай хайжарха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагтаа «Баян Намсарай» уншагдаха, үдэрэй 14 сагтаа «Цэдо, Зугдор Намжилма, Сагаан Дари Эхэ, Цедуб» хуралнууд уншагдаха.

Апрелин 6, гарагай 1, монгол литын 7, улаагшан хонин, огторгойдо нуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй. Энэ үдэр газар ашаглахада, унаар хангахада, гэр болон бусад шэнэ барилга арюудхахада, шэнэ тушаалда томилогдохо, мори ургалха, нургахада, эм бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада хайн. Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагтаа «Бурхан Баабай» хурал уншагдаха, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Энэ зурхай "Гандан" дасанай Зоригто гэгбгы лама бэлдэбэ. 6-дахи тааг, хандаха утханууд- 8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37.

Тайлбари: монгол бэшэгтэ эрэ, эмэ үгэдэ орохо х, г хашалганай хэлбэринь өөрэ байдаг. Энэ хоёр үзэгтэй тухайда анхарха зүйлнь: 1. монгол бэшэгтэй х хашалган имагта арадаа аялган үзэгтэй байна. Өөрөөр хэлэхэдэ, дабхарладаггүй хашалган үзэг юм. 2. монгол бэшэгтэй г хашалган үзэг бол үгын дунда, адагта арадаа аялган үзэггүй орожо шададаг дабхар үзэг юм.

1 дүрэм: монгол бэшэгтэ эрэ ба эмэ үзэгүүд байдаг юм. Эрэ аялган а, о, у ба хашалган х, г үзэгүүд. Эмэ аялган э, о, у ба хашалган х, г үзэгүүд. Эрэ үзэгүүд эмэ үзэгүүдтэй хамта сугтаа нэгэ үгэдэ ородоггүй юм. Хэрбээ эрэ үгэ болобол, тэрэ үгэдэ эрэ а, о, у, х, г үзэгүүд орохо, эмэ э, о, у үзэгүүд орохогүй.

2 дүрэм: монгол бэшэгтэ хаармаг (средний род) и үзэг эрэ ба эмэ үгэдэ ородог ба эмэ х, г хашалган үзэгтэй хамта бэшэгдэдэг юм. Эрэ үгэ байбашье, заабол эмэ х, г хашалган үзэгтэй хамта бэшэгдэхэ, эрэ х, г хашалган үзэгтэй хамта бэшэгдэхэгүй юм. Жэшээ: аги гэжэ эрэ үгэдэ хаармаг и үзэг эмэ г үзэгтэй хамта бэшэгдэбэ. Энэ дүримые хайн тогтоожо абаха хэрэгтэй.

ЭХЭ МОНГОЛ ХЭЛЭМНАЙ

Урид үзэхэн үзэгүүдээр үгэ холбохо жэшээ

ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ	ᠠᠭᠤ
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

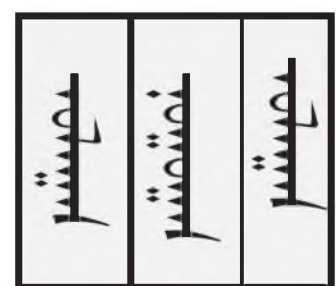
Дадалга:

ᠠ	ᠡ	ᠢ	ᠣ	ᠤ	ᠥ	ᠦ	ᠦ	ᠦ	ᠦ	ᠦ	ᠦ	ᠦ
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Хүхэ (үнгэ), хүхэн (эхэнэрэй хүхэн), эхэ (эжы), эхи (юмэнэй эхин), гүлэгэн, хүлгэн (унаа), хүлэг (морин), хулиг (уяа), холо (холо ойрын), хула (аяга) эдэ адлибтар үгэнүүдые хайнаар илгэжа нурагты.

Мину аха, ману эхэ, Нимун ном, анагаху ухаган, нэмэху үгэ, мину эмэгэл, гүн нүхэ, мину хүбэгүн эдэ үгэнүүдые монгол бэшэгээр бэшээд, буряадаар иигэжэ уншагты. Минии аха, манай эхэ, Нимын ном, анагааха ухаан, нэмэхэ үгэ, минии эмээл, гүн нүхэн, минии хүбүүн. Баһа монголоор иигэжэ уншагты. Миний ах, манай эх, Нямын ном, анагаах ухаан, нэмэх үг, миний эмээл, гүн нүх,

Хуушан монголоор:	Буряадаар:	Монголоор:
мину эхэ	минии эхэ	миний эх
Моломун аха	Моломын аха	Моломын ах
хэлэху үгэ	хэлэхэ үгэ	халуун гал
халагун гал	халуун гал	халуун гал
улаган ном	улаан ном	намхан хүн
намхан хомвн	намхан хүн	номхон хонь
номхон хони	номгон хонин	манаа маннах
манага манаху	манаа манаха	манай маннах
үнэ үнэлэху	үнэ үнэлхэ	үнэ үнэлэх
ухаган нэмэху	ухаан нэмэхэ	ухаан нэмэх
эглэн нэгүху	үүлэн нүүхэ	үүлэн нүүх

Лопсон ЧОЙНЗИН багша (И.В. Сотников) хэшээл үнгэргэбэ.

Буряад Үнэн

1021 оной декабрын 31-һээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия

Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ

Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА

ТЕЛЕФОНЫ:

21-54-54 - приемная
21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь
21-67-81 - выпускающий отдел
21-64-36 - корреспонденты
21-60-21 - редакция журнала «Байкал»
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир"
21-66-76 - веб-редакция
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

Адрес РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА:
670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн»».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия
Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г.
www.burunen.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн».
Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография».
Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.
Подписана в печать 26.03. 2014 в 17.00 - по графику; 26.03.2014 г. в 17.00 - фактически.
Объем 6 п.л. Заказ №1326. Тираж - 4200 экз.

Цена свободная.

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя. * Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

1-дэхи хэшээл

АБЯАНУУДАЙ ОРОН НЮТАГТА

В МИРЕ ЗВУКОВ

Нас окружает мир, полный разных звуков: едет машина, звенит будильник, лает собака.

Давайте посидим в тишине и послушаем: кто какие звуки услышит?

Наша речь тоже состоит из звуков. Звуки образуют слова, из слов получаются фразы.

С их помощью мы общаемся друг с другом.

Наши друзья приглашают вас в мир звуков бурятского языка

ПРОИЗНЕСИТЕ СЛОВА

на русском и бурятском языках.

по-русски
(с ударением)

по-бурятски
(без ударения)

Мал
Одон (название гостиницы)
Амта (название фабрики)
Бадма
Долгор

мал (скот)
одон (звезда)
амта (вкус)
Бадма
Долгор

В домике кратких гласных есть незнакомый для вас звук ү. По звучанию он близок к русскому у. Язык приподнят к нёбу, губы вытянуты "трубочкой".

Произнесите: ү-ү-ү

Д.МОГОЕВАГАЙ «Амар сайн, үхибүүд!» номноо абтаба.

МОРИ УРИЛДААН

Хорин шагай нубарюулжа, субажа ябаһан морид болгожо табиha. Энэ хорин модо уга тала гээшэ. Нэгэ морин нэгэ модон болоно. Нэгэдэхи мориной эзэн гурбан шагайгаа орхихо. Тэдэнэйн нэгэ шагай морин буугаа һаань, моринийн нэгэ модо ябаха. Мориёо түрүүшын шагайтай зэргэсүүлжэ табиha. Хоёрдохиёо орхиходонь, хоёр морин буушаба, моринийн хоёр модо урагшаа гаража, гурбан модоор түрүүлжэ ябана гээшэ. Гурбадахия шагайгаа орхиходонь, морин буубагүй. Наадаха эрхээ алдаба.

Нүгөөдэ хоёрдохи наадагша эхилбэ. Морин буубагүй. Нэгэдэхи наадагша наадаха эрхэтэй болобо. Гурбан шагайгаа хаяхадань, нэгэ морин бууба. Моринийн нэгэ модо урагшаа гүйбэ. Дахин орхиходонь, морин буубагүй. Хоёрдохи наадагшын 3 шагай хаяхадань, нэгэ морин бууба. Моринийн нэгэ модо гүйбэ бшуу.

Энэ мэтээр хурдан мориной арбан модо гүйжэ урилдаанда

түрүүлэн гаратарнь наадаха. Гарагша морин хэдэн модоор гарааб гэжэ хоёрдохи гүйгөөшэ хүрэтэр модо тоолохо. 5 модо (шагай) байгаа һаа, 5 модоор гараа гээшэ бшуу. Энэ урилдаанда гаража ерэнэн гүйгөөшэдэ соло дуудажа, алдар сольень үргэхэ хэрэгтэй:

Ум сайн! Энхэ амгалан болтогой! (дохино)
Хартаганаата газарта Харгы гарган ерэгшэ,

Дүрбэн туруунһаа
Дүлэ бадараан
зурыгша,
Хурсахан туруутай,
Хонин уусатай
зээрэдэмнай,
Адуу хүрэгөө
суурхуулбаш,
Арад зоноо баярлуулбаш,
Нютагаймнай түрүү
унаган,
Найрта түрүүлэн ерэбэш,
Агтымнай эрхим
хурданай
Алдар сольень
дууданам!

**Агта шамда,
Алдар соло! (дохино)**
Мориндо мордожо гарагша гүйгөөшын жолоо барин, хажуудаа байлгажа, соло дуудажын ханхинаса дуудахада, гүйгөөшэ баярлажа, хазаар

Шагай наадан

«Журавленок» сэсэрлигтэ шагай наадана

даран заадаха, хүлэг дүрэ гарган хүндэлдэхэ. Энэ үедэ гүйгөөшын дэлһэндэ хадаг гү, али лентэ уягдажа, унажа

гараһан хүбүүндэ шан барюулагдаха.

Цокто НОМТОЕВ.